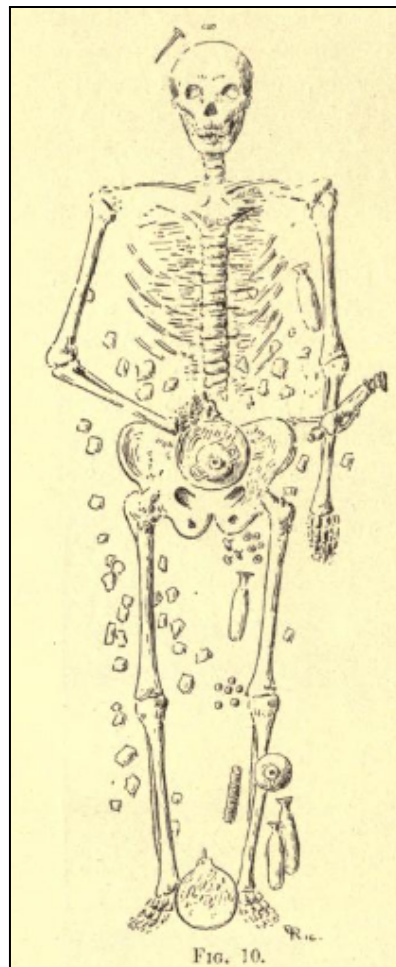

LUNDS
UNIVERSITET

Lek eller dödligt allvar

En jämförelse av astragaler i gravsammanhang i Magna Graecia

Alma Jonasson

Kandidatuppsats i antikens kultur och samhällsliv

AKSK04 HT2022

Lunds universitet

Institutionen för arkeologi och antikens historia

Handledare: Henrik Gerding

Abstract

The occurrence of astragali, knuckle-bones, in the Mediterranean world has been observed for a long time. Despite this, the distribution of astragali in the western Mediterranean has been somewhat overlooked. This paper aims to create an overview of the occurrence of astragali, knuckle-bones, in burial contexts in Magna Graecia. To do so, four places in Calabria and Sicily with different relations between them have been chosen: Lokroi Epizephyrioi, Medma, Lipara, and Kaulonia. Based on the first-hand reports of the archeologists of each respective site, a total of 64 graves (53 at Lokroi Epizephyrioi, one at Medma, three at Lipara, and seven at Kaulonia) were examined and have been compiled based on the respective city. The compilation showed that the necropolis of Lokroi Epizephyrioi contained both the highest percentage of graves containing astragali and the highest number of astragali per grave. Lokroi Epizephyrioi has, however, been known as an anomaly when it comes to astragali, but even when taking only the three remaining cities into account, it becomes clear that the usage of astragali varied a lot between places, and that they could serve different functions even within the same context.

KEYWORDS: Astragali, knuckle-bones, grave goods, burial rites, necropolis, Magna Graecia, Lokroi Epizephyrioi, Medma, Lipara, Kaulonia.

Innehållsförteckning

Abstract	3
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställning	1
1.2. Teori och metod	2
1.3. Material	3
1.4. Avgränsningar	4
1.5. Tidigare forskning	5
2. Bakgrund	7
2.1. Utvalda undersökningsplatser	7
2.1.1. Lokroi Epizephyrioi	7
2.1.2. Medma	7
2.1.3. Lipara	8
2.1.4. Kaulonia	8
2.2. Astragaler	9
2.3. Grekiska begravningsriter	11
3. Presentation av gravarna	13
3.1. Lokroi Epizephyrioi	13
3.2. Medma	16
3.3. Lipara	16
3.4. Kaulonia	17
4. Diskussion	18
4.1. Jämförelse av undersökningsplatserna	18
4.2. Möjliga funktioner av astragalerna på undersökningsplatserna	22
5. Avslutning	24
6. Litteraturförteckning	25
6.1. Antika författare	25
6.2. Modern litteratur	25
7. Bildförteckning	27
8. Bilagor	29
Bilaga 1	29
Bilaga 2	38
Bilaga 3	38
Bilaga 4	39

1. Inledning

Lämningarna efter antiken är ofantliga. Dessa extraordinära fynd fascinerade människor redan under antiken, och denna fascination har inte avtagit idag. Ett fynd som är återkommande genom alla tidsperioder och över hela medelhavsområdet är så kallade astragaler, det vill säga knogben från djur. Dessa astragaler hittas i allt från gravar och offerplatser, till hus och tempel.¹ Men trots att astragaler är ett relativt vanligt fynd har de varit något försummade inom forskningen fram tills nyligen, särskilt i begravningsammanhang.² När det väl bedrivs forskning om astragaler läggs dessutom fokuset allt som oftast på östra medelhavsområdet, vilket har lett till att områden i västra Medelhavet, såsom Magna Graecia, har blivit något förbisedda. Ett av de tydligaste undantagen för detta är Lokroi Epizephyrioi, där man redan när det grävdes ut uppmärksammade den ovanligt stora mängden astragaler. Men trots att mängden astragaler i Lokroi Epizephyrioi nämns som något extraordinärt finns det extremt få källor som talar om hur många astragaler som en "vanlig" plats i Magna Graecia bör ha. Astragaler är som sagt ett vanligt fynd i medelhavsområdet, men dess förekomst ser inte likadan ut på alla platser eller i alla sammanhang. Fokuset för det här arbetet kommer således att ligga på förekomsten av astragaler i gravsammanhang i Magna Graecia med utgångspunkt i städerna Lokroi Epizephyrioi, Medma, Lipara, och Kaulonia.

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att göra en jämförelse över förekomsten av astragaler i gravsammanhang på fyra utvalda platser i Magna Graecia, samt att kortfattat diskutera betydelsen av astragalernas förekomst och eventuella funktioner. För att göra detta kommer arbetet att utgå från följande frågeställning och underfråga:

- Hur ser förekomsten av astragaler ut i gravsammanhang i södra Magna Graecia?
  - Om astragaler förekommer, vilken/vilka är funktionerna av astragalerna som har placerats i gravsammanhang i Magna Graecia?

Syftet med uppsatsen, vilket kommer upprepas några gånger i texten, är således inte främst att tolka anledningen till att förekomsten ser ut som den gör, utan syftet är först och främst att

---

¹ Amandry 1994.

² Carè 2010, 459.

påbörja ett förhoppningsvis större arbete med att skapa en överblick över förekomsten av astragaler i gravsammanhang i Magna Graecia.

1.2. Teori och metod

Likt otaliga andra platser hade döden, begravningsriten, och gravgåvor alla en stor betydelse i det antika Grekland. Därför utgår det här arbetet från att de föremål som lades ner tillsammans med den avlidne eller i direkt anslutning till denne hade en funktion och/eller en betydelse. I det här arbetet finns även ett antagande att dessa eventuella funktioner och betydelser inte nödvändigtvis är samma på alla platser eller ens på samma plats, men att platser med nära geografiska lägen har större chans att påverkas av sina grannars sedvänjor. Utöver detta kommer arbetet även att utgå från att astragalernas vanligaste funktion var som spelobjekt, men att mängd och formation i gravarna kan innebära en annan betydelse hos astragalerna. Det är med hjälp av dessa teoretiska synsätt som arbetet kommer att utformas.

För att besvara frågeställningen kommer arbetet att utgå från fyra grekiska kolonier i södra Magna Graecia: Lokroi Epizephyrioi, Medma, Lipara, och Kaulonia. Alla dessa städer har tillhörande nekropoler, och det är gravarna i dessa nekropoler som ligger till grund för arbetet. Arbetet kommer att delas upp i två huvuddelar, där den första delen (kap. 3) presenterar de nekropoler och gravar där man har hittat astragaler, och den andra delen (kap. 4) jämför och diskuterar dessa nekropoler och gravar. Arbetet kommer att fokusera på astragalernas förekomst och funktion. Astragalernas funktion kommer att ses utifrån det som tas upp i rapporterna, det vill säga främst kön, ålder, och specifika gravgåvor. Möjliga etniska, individuella, eller sociala skillnader och samband kommer därför inte att diskuteras i någon större utsträckning.

I de olika utgrävningsrapporterna har gravarna numrerats, och dessa nummer kommer för enkelhetens skull även att användas i detta arbete. För att förtydliga vilken grav som behandlas och var den kommer ifrån kommer gravnumren föregås av: "LE" för Lokroi Epizephyrioi, "M" för Medma, "L" för Lipara, och "K" för Kaulonia.

I det här arbetet och i bilagorna är de definitiva könsfördelningarna enbart baserat på de könsbestämningar som görs av Orsi i rapporterna i *NSc*, vilka till största del baserades på

gravarnas dimensioner, osteologi och antropometri,³ och av Bernabó-Brea & Cavalier i *Meligunìs Lipára. Vol. 2. I Elia & Carè* baseras könsfördelningen dels på Orsis könsbestämningar, men även på de gravgåvor som hittas i relation till astragalerna.⁴ Denna indelning kategoriserar gravar med till exempel speglar, ringar och fibulor som kvinnliga, och gravar med striglar och järn- eller bronsverktyg som manliga. Jag kommer stundvis att använda denna indelning för att presentera och diskutera gravarna i kap. 3 och kap. 4, men dessa ska inte tolkas som definitiva könsbestämningar.

Många av de källor som ligger till grund för det här arbetet är skrivna på italienska, och eftersom det är ett språk som jag inte behärskar till fullo finns det en möjlighet för eventuella felöversättningar och feltolkningar. Majoriteten av de utgrävningsrapporter som kommer utgöra huvudkällorna är även skrivna i början av 1900-talet, vilket innebär att det finns en risk att vissa ord och uttryck inte har översatts rätt. Dock bör dessa eventuella fel vara så pass små att de inte ses som problem eller hinder för arbetet.

1.3. Material

För att få en så rättvis bild av de olika gravfälten som möjligt är huvudkällorna för samtliga platser de grävrapporter som publicerades efter det att platserna grävdes ut. Dessa grävrapporter kompletteras i sin tur med andra artiklar som diskuterar materialet. När det gäller utgrävningarna i Lokroi Epizephyrioi, Medma och Kaulonia utfördes dessa under ledning av den italienske arkeologen Paolo Orsi i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, där utgrävningarna för Lokroi Epizephyrioi och Medma publicerades i den italienska tidskriften *Notizie degli Scavi di Antichità (NSc)* 1911, 1912, 1913, och 1917. Utgrävningsrapporten för Kaulonia publicerades 1914 i en annan italiensk tidskrift, *Monumenti Antichi pubblicati per cura della Reale Accademia dei Lincei (MonAnt)*. Utgrävningarna för nekropolen vid den antika staden Lipara startade 1950 och leddes av arkeologerna Luigi Bernabò Brea och Madeleine Cavalier. Resultatet för första etappen av dessa utgrävningar publicerades 1965 i volym 2, *La necropoli greca e romana nella contrada Diana*, av publikationen *Meligunìs Lipára* som rör utgrävningarna runt hela ön Lipari. Efter 1965 grävdes ytterligare delar av nekropolen ut, men eftersom dessa inte återfanns inom området Contrada Diana kommer de inte att tas upp i detta arbete. Städerna och deras respektive nekropoler beskrivs utförligare i kap. 2.1.

---

³ Elia & Carè 2004, 79.

⁴ Elia & Carè 2004, 79.

När det gäller Orsi utgrävningsrapporter från Lokroi Epizephyrioi, Medma, och Kaulonia finns det några problematiska aspekter som måste tas upp. På grund av tidvis dåliga bevaringsförhållanden och brist på daterande föremål saknar många av gravarna datering, och många av individerna saknar biologisk könsbestämning och åldersbestämning. Orsi är inte heller konsekvent i hur han beskriver mängden av astragaler i gravarna. Ibland återges det exakta antalet, ibland beskriver han endast antalet som "talrikt" eller "många". Det medför att vissa tolkningar har gjorts för att kunna besvara frågeställningen.

Orsi återger inte heller *alla* gravar som grävdes ut, utan endast de som han ansåg vara intressanta.⁵ Det innebär att det är möjligt, och antagligen troligt, att det grävdes ut gravar innehållande astragaler som inte återges i detalj i Orsi rapporter i *NSc*. I 'Ancora sull'astragalomania' a Locri Epizefiri. La documentazione dalla necropoli in contrada Lucifero' skriver Diego Elia och Barbara Carè om de astragaler som hittades vid Orsi utgrävningar i Necropoli Lucifero, och tar då upp data som inte finns i Orsi utgrävningsrapporter.⁶ Ett sådant exempel är LE693, vilken inte finns beskriven i Orsi rapporter men tas upp kort i Elia & Carè 2004.⁷ Elia och Carè's arbete utvecklas sedan i senare texter av Carè, bland annat i 'L'astragalo nel sepolcro 'μειρακίων τε και παρθένων παύγιον'?*riflessioni per la rilettura di un costume funerario: i casi di Locri e Caulonia'.⁸ Elia och Carè's arbeten kommer därför att användas som komplement till Orsi rapporter. Avsaknaden av beskrivningar för samtliga gravar medför dock att resultatet av det här arbetet inte kommer att visa en helt sanningsenlig bild av astragalernas förekomst i nekropolerna, men målet med arbetet är att *påbörja* skapandet av en överskådlig bild över astragalernas förekomst i Magna Graecia snarare än att fullborda en komplett redovisning.

1.4. Avgränsningar

Det är huvudsakligen två avgränsningar som görs i den här uppsatsen. Den första avgränsningen är att endast fokusera på ett urval av fyra platser, och den andra är att dessa fyra platser alla återfinns i sydvästra Italien, i Kalabrien och Sicilien. Gravarna som kommer undersökas faller även inom ungefär samma tidsram, mellan slutet av 600-talet f.v.t. och mitten av 200-talet f.v.t. Dessa avgränsningar har dels gjorts för att få ett mer hanterbart

---

⁵ Orsi 1911, 5.

⁶ Elia & Carè 2004.

⁷ Elia & Carè 2004, 79.

⁸ Carè 2010.

material, men även för ge städerna så lika förutsättningar som möjligt. Detta för att kunna visa regionala särdrag och variationer. De platser som har valts är alla samtida grekiska kolonier. Det har även gjorts en avgränsning att inte undersöka respektive kolonis moderstad, vilket skulle kunna vara särskilt relevant i relation till Lokroi Epizephyrioi. En annan uppsats med målet att undersöka varför just Lokroi Epizephyrioi använde en så stor mängd astragaler hade med stor fördel även undersökt opuntiska och ozoliska Lokris.

Utöver dessa avgränsningar har det även gjorts en avgränsning gällande staden Lipara. Sedan 1948 när utgrävningarna vid nekropolerna började har man hittat nästan 3000 gravar från både grekisk och romersk tid. På grund av otydliga eller obefintliga publiceringar och redogörelser av dessa gravar kommer dock det här arbetet att enbart utgå från de gravar som hittats i Contrada Diana.

1.5. Tidigare forskning

En av de viktigaste personerna för antikforskning i södra Italien, inte bara gällande astragaler, är Paolo Orsi. Hans utgrävningar ligger till grund för mycket av den forskning som bedrivits om området. För det här arbetet är specifikt rapporterna i *NSc* från början av 1900-talet viktiga, men han har även varit viktig för många andra områden. När det gäller astragaler i Lokroi Epizephyrioi är ett återkommande namn Roland Hampe, som 1951 i *Die Stele aus Pharsalos im Louvre* myntade begreppet "astragalomania" angående invånarnas fascination för astragalerna. Eftersom verket är på tyska kommer det dock inte användas direkt i det här arbetet.

Fram på 2000-talet är personer som Barbara Carè viktiga. Hon har skrivit ett flertal verk som behandlar specifikt astragaler i Lokroi Epizephyrioi, men även kort om Kaulonia i 'L'astragalo nel sepolcro 'μειρακίων τε και παρθένων παίγνιον'?*riflessioni per la rilettura di un costume funerario: i casi di Locri e Caulonia' från 2010. I Carè's arbeten ligger fokuset ofta på de olika typer av astragaler som hittades under Orsi's utgrävningar i Lokroi Epizephyrioi, och som kategoriserades av Carè och Diego Elia i 'Ancora sull'astragalomania' a Locri Epizefiri. La documentazione dalla necropoli in contrada Lucifero' 2004. Även Diego Elia har bidragit till forskningen kring astragaler i södra Italien, bland annat i 'La necropoli in contrada Lucifero: nuove ricerche sulle aree funerarie di Locri

Epizefiri tra V e IV secolo (Campagne di scavo degli anni 1913-1914)' från 2001 som bland annat ger en uppdaterad och mer ingående blick på Orsis utgrävningar.

2. Bakgrund

2.1. Utvalda undersökningsplatser

Fyra undersökningsplatser har valts för att besvara frågeställningen. Nedan följer en kort bakgrund om respektive plats samt den för arbetet relevanta nekropolen på respektive plats.

2.1.1. Lokroi Epizephyrioi

Lokroi Epizephyrioi grundades runt 680 f.v.t i södra Italien, i dagens Kalabrien. Kolonin grundades sannolikt av greker från grannområdena opuntiska Lokris och ozoliska Lokris, och var en av de sista grekiska kolonierna som anlades i området.⁹ I och med att Lokroi Epizephyrioi växte kunde staden grunda egna kolonier på Kalabriens norra kust i början av 500-talet f.v.t, bland annat staden Medma. På grund av en skiftande politik utvidgades Lokroi Epizephyriois territorium i början av 300-talet f.v.t. till att även inkludera bland annat Kaulonia.¹⁰ 205 f.v.t. faller Lokroi Epizephyrioi till Rom, och staden börjar minska i både status och storlek. Runt 700-talet e.v.t. är staden i princip helt övergiven.¹¹

En av de minst två nekropolerna runt Lokroi Epizephyrioi är Necropoli Lucifero. Nekropolen var främst i bruk mellan 400-talet och 300-talet f.v.t, men enstaka begravningar skedde både före och efter detta.¹² Som tidigare nämnts grävdes nekropolen ut i början av 1900-talet av Paolo Orsi.

2.1.2. Medma

Medma grundades som en koloni till Lokroi Epizephyrioi i början av 500-talet f.v.t. på Kalabriens norra kust vid dagens Rosarno, drygt fem mil från Lokroi Epizephyrioi. Under slutet av 400-talet f.v.t ingick Medma i en allians tillsammans med Hipponium för att bryta sig loss från Lokroi Epizephyrioi,¹³ men staden förblev under styre av Lokroi Epizephyrioi fram till att den övergavs runt 200-talet f.v.t.¹⁴

---

⁹ Daverio Rocchi *et al.* 2006.

¹⁰ Daverio Rocchi *et al.* 2006.

¹¹ Daverio Rocchi *et al.* 2006.

¹² Orsi 1917, 26.

¹³ Lombardo 2006.

¹⁴ Lomas 2016.

Nekropolen i Medma låg ungefär 2 km utanför staden vid vad som idag kallas Contrada Carrozzo och Contrada Nòlio, och har daterats från mitten av 400-talet till mitten av 300-talet f.v.t. Nekropolen grävdes ut av Paolo Orsi 1914.¹⁵

2.1.3. Lipara

Kolonin Lipara grundades runt 580 f.v.t. av Rhodos och Knidos på ön Lipari, idag tillhörande regionen Sicilien via de Eoliska öarna.¹⁶ Staden upplevde sin storhetstid under 300-talet f.v.t. och fram till 251 f.v.t. när staden intogs och till stora delar förstördes av Rom, varefter välståndet i staden sjönk.¹⁷

Nekropolen vid staden Lipara ligger idag vid platsen Contrada Diana, och var i bruk från att kolonin grundades 580 f.v.t. till 100 e.v.t.¹⁸ De stora utgrävningarna av nekropolen påbörjades 1950 av Luigi Bernabò Brea och Madeleine Cavalier,¹⁹ men en mindre grävning skedde redan 1948 i samband med byggnationer.²⁰

2.1.4. Kaulonia

Kaulonia grundades i slutet av 700-talet f.v.t. som en achaisk koloni, men upptogs snabbt av Kroton, ytterligare en achaisk koloni, som med tiden ansågs vara Kaulonias grundare.²¹ Staden hade sin storhetstid under 500-talet f.v.t.,²² men angreps och förstördes 389 f.v.t. och hamnade 388 f.v.t. under Lokroi Epizephyriois styre. Under Lokroi Epizephyriois styre byggdes staden upp igen, men efter Roms erövring av staden 205 f.v.t. övergav befolkningen snart platsen.²³

Nekropolen vid Kaulonia är uppdelad i två delar, *Necropoli occidentale* (västra nekropolen) och *Necropoli settentrionale* (nordliga nekropolen). Under utgrävningarna 1912, 1913, och 1915 var det endast *Necropoli occidentale* som grävdes ut. *Necropoli occidentale* var i främst i bruk mellan 500-talet och 400-talet f.v.t., men fortsattes att användas även efter Lokroi Epizephyriois övertagande 388 f.v.t., dock i mindre skala.²⁴ Enstaka gravar dateras även till

---

¹⁵ Orsi 1917, 58.

¹⁶ Nationalencyklopedien, Lipariska öarna.

¹⁷ Bernabò Brea 2006.

¹⁸ Bernabò-Brea & Cavalier 1965, 197, 261.

¹⁹ Bernabò-Brea & Cavalier 1965, 3.

²⁰ Bernabò-Brea & Cavalier 1965, 175.

²¹ Muggia 2006.

²² Nationalencyklopedin, Kaulonia.

²³ Muggia 2006.

²⁴ Orsi 1914, 937-939.

600-talet. I sina rapporter beklagar sig Orsi över nekropolens dåliga bevaringsförhållanden samt dess fattiga innehåll, vilket enligt honom inte reflekterar stadens storhetstid på 500-talet f.v.t.²⁵

2.2. Astragaler

Astragaler är knogben från djur, särskilt får, getter och grisar. Astragalerna finns i fotvristen (Fig. 1) och är relativt rektangulära ben med något olikformade sidor,²⁶ och storleken av benet varierar beroende på vilken djurart det kommer från (Fig. 2). De började användas i Mindre Asien under kalkolitikum,²⁷ men de spreds snabbt till övriga medelhavsområdet och är ett relativt vanligt fynd vid arkeologiska undersökningar i antika sammanhang.²⁸ Astragaler användes främst som en tidig form av tärningar eller spelpjäser och hittas i alla antika sammanhang - bostäder, offentliga platser, begravningskontexter, helgedomar - och fynd av astragaler i religiösa miljöer har gjort att de anses ha använts även i ritualistiska och religiösa sammanhang. De anses även ha använts för spådomskonst.²⁹ Förutom dessa tre användningssätt är det dock något oklart vad de användes till, och teorier om att de användes som talismaner,³⁰ uppträdda på snören som piskor,³¹ eller som markörer för till exempel djurägande³² är återkommande. Det var inte ovanligt att astragalerna, i samtliga sammanhang, modifierades på något sätt, och modifikationer såsom att slipa ner en eller flera sidor, borra hål eller karva i dem var särskilt vanliga. Majoriteten av astragalerna förblev dock omodifierade.³³ I de fall när det borrades i astragalerna fylldes ofta dessa hål med bly eller koppar, troligtvis för att bland annat ge astragalen en annan tyngd för spel.³⁴ I religiösa sammanhang i Grekland var det relativt vanligt att bokstäver eller namn på gudar eller hjältar finns inristade, särskilt guden Nike var vanligt förekommande.³⁵ Vid de tillfällen då astragaler återfinns i gravar är dessa gravar vanligen barngravar, trots att astragaler användes av både vuxna och barn i spelsammanhang. Att astragaler ofta återfinns i barngravar leder till att de

---

²⁵ Orsi 1914, 939.

²⁶ Sidéra & Vornicu 2016, 379.

²⁷ Amandry 1994.

²⁸ Thomas *et al.* 2022, 158.

²⁹ Sidéra & Vornicu 2016, 380.

³⁰ Gilmour 1997, 172.

³¹ Kurtz & Boardman 1971, 208.

³² Thomas 2022, 165.

³³ Amandry 1994; Sidéra & Vornicu 2016, 379.

³⁴ Gilmour 1997, 171.

³⁵ Gilmour 1997, 169; Amandry 1994.

även används som en åldersmarkör på gravar.³⁶ De förekommer i både manliga och kvinnliga gravar, och trots att det är ovanligare förekommer de även i vuxengravar.³⁷

Ordet “astragal” används även inom arkitektur för att beskriva en rundstavsdetalj på arkitektoniska föremål, såsom kapitäl och sockellister.³⁸

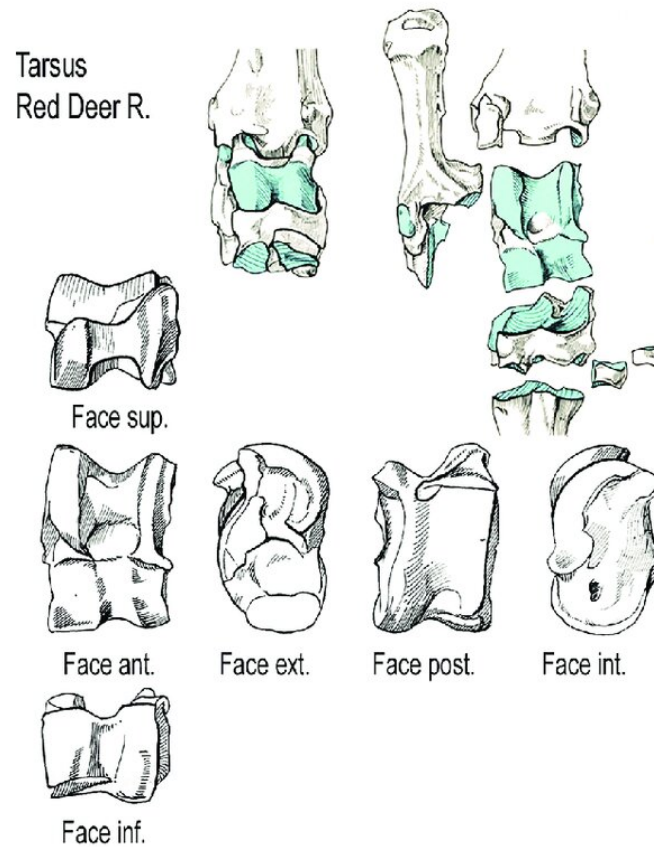

Fig. 1. Knogbenets sammansättning och utseende hos en kronhjort. Bild: Sidéra & Vornicu 2016, 379.

³⁶ Elia & Carè 2004, 80.

³⁷ Krutz & Boardman 1971, 208.

³⁸ Hidemark 1994.

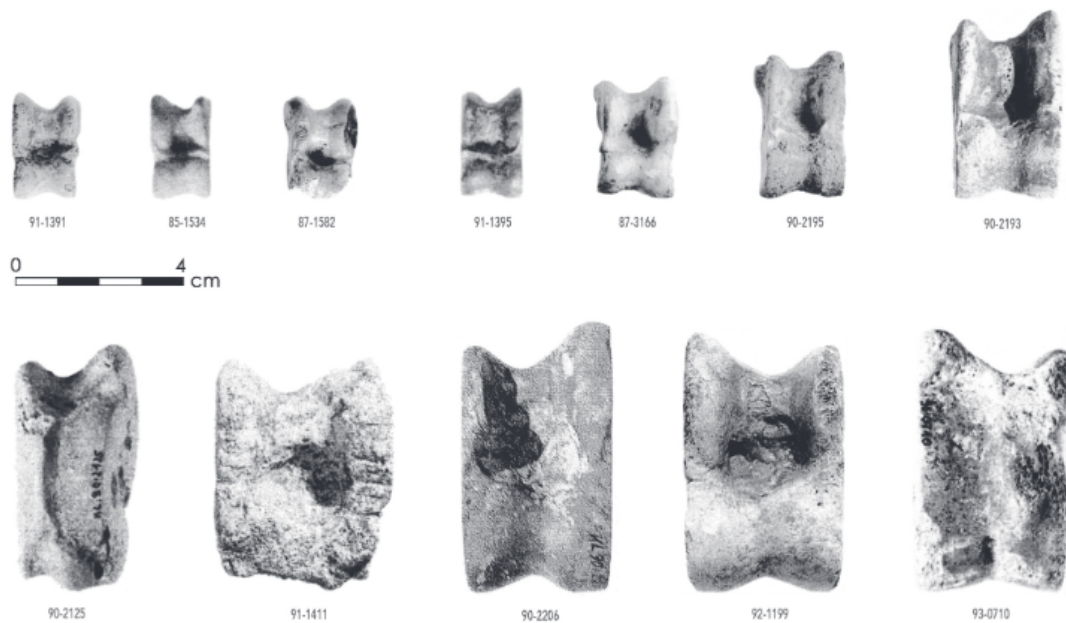

Fig. 2. Astragaler från olika djurarter sett framifrån. Arter från vänster till höger: Nr. 91-1391, 85-1534, 87-1582, 91-1395, 87-3166 får eller get; Nr. 90-2195 rådjur; Nr. 90-2193 kronhjort; Nr. 90-2125 vildsvin; Nr. 91-1411, 90-2206, 92-1199, 93-0710 Nötkreatur. Foto: Sidéra & Vornicu 2016, 381.

2.3. Grekiska begravningsriter

Den grekiska världen hade många olika former av gravtyper och begravningsritualer, och varje plats hade sina egna lokala traditioner. Över tid förändrades ritualerna och traditionerna, och precis som för andra fenomen fanns det trender som kom och gick på olika platser.³⁹ När det gäller kolonier tog de grekiska kolonierna inledningsvis ofta efter sin moderstads gravriter, men med tiden utvecklades egna traditioner. Vanligtvis berodde detta inte på att kolonierna tog efter de inhemska traditionerna, utan snarare viljan att bilda en lokal identitet.⁴⁰ Runt Kalabrien och Sicilien var täta begravningar i små gravkammare vanliga,⁴¹ vilket syns i alla fyra undersökningsplatser.⁴² Det förekom även kremeringar, dock inte lika ofta, i hela södra Italien och Sicilien.⁴³ Det finns några olika typer av gravar i rapporterna. Den kanske vanligaste gravtypen i rapporterna är *fossa*-gravarna. Ordet *fossa* betyder (förutom "grav") "grop" eller "dike", och *fossa*-gravarna beskrivs av Orsi helt enkelt som gropar i bar mark, ibland med väggarna och golvet täckta med tegelplattor. *Fossa*-gravarna stängdes med plattor, ofta i tegel.⁴⁴ I rapporterna delas *fossa*-gravarna upp i flera

³⁹ Morris 1987, 140.

⁴⁰ Kurtz & Boardman 1971, 309.

⁴¹ Kurtz & Boardman 1971, 309.

⁴² Orsi 1911, 4; Orsi 1917, 38; Orsi 1914; Bernabò-Brea & Cavalier 1965.

⁴³ Kurtz & Boardman 1971, 307-308.

⁴⁴ Orsi 1911, 4.

underkategorier baserat på hur taken är formade. Två av dessa typer är *cappuccina*-gravarna och *mezza botte*-gravarna. *Cappuccina*-gravarnas tak består av plattor, ofta i tegel, som lutas mot varandra så att de bildar en triangelform, medan väggarna och golvet i graven generellt endast är i jord.⁴⁵ I Lokroi Epizephyrioi förekommer även *mezza botte*-gravar, vilka har ett tak i en halvmåneform.⁴⁶ Denna gravtyp förekommer inte på resterande undersökningsplatser.

Gravgåvor var vanliga i den grekiska världen, men de var inte ett måste, och mängden gravgåvor är inte nödvändigtvis kopplat till vilken status eller betydelse en person hade i livet.⁴⁷ Generellt kan gravgåvor i den grekiska världen sammanfattas i tre olika kategorier: personliga föremål, vardagsföremål som möjligtvis får nya begravningssyften, och föremål gjorda specifikt för graven. Till den första kategorin hör föremål som strigiler, leksaker, och speglar - föremål som ibland även kan fungera som ålders- och genusmarkörer. Hit kan även astragaler räknas. Till den andra kategorin räknas ofta olika former av keramik, såsom vaser för olja (till exempel lekyter och aryballoi) och lerfiguriner. Större vaser (till exempel hydrier och amforor) användes även ofta som gravurnor.⁴⁸ Både vaser och lerfiguriner kan även höra till kategori tre, men utöver det innefattar den tredje kategorin till exempel smycken gjorda i lera för att ersätta smycken i metall.⁴⁹

---

⁴⁵ Rocchietti 2002, 63.

⁴⁶ Orsi 1911, 4-5.

⁴⁷ Kurtz & Boardman 1971, 203.

⁴⁸ Kurtz & Boardman 1971, 207-210.

⁴⁹ Kurtz & Boardman 1971, 212-213.

3. Presentation av gravarna

Nedan följer presentationen av gravarna innehållande astragaler från de olika undersökningsplatserna. Till varje undersökningsplats har det skapats en tabell, dessa återfinns i bilagorna. För varje undersökningsplats kommer könsfördelning, åldersfördelning, tidsram och mängd/grav att presenteras. Även särskilt intressanta aspekter av varje undersökningsplats kommer att presenteras. Dessa kommer sedan jämföras och diskuteras i kap. 5. När det gäller könsfördelningarna finns det en viss risk att Orsis beskrivningar har misstolkats eller felöversatts i det här arbetet på grund av det italienska språkets natur (till exempel hur ordet för barn, *ragazzo*, även betyder pojke). Spridningen av astragaler mellan könen är dock ändå en intressant aspekt, och för arbetets skull kommer de översättningar som gjorts anses vara korrekta.

3.1. Lokroi Epizephyrioi

Samtliga gravar som tas upp från Lokroi Epizephyrioi kommer från nekropolen Lucifero och återfinns sammanställda i Bilaga 1. Lokroi Epizephyrioi har det klart överlägsna utgångsläget för analys av de olika aspekterna som togs upp i det inledande stycket på grund av dess omfattande mängd gravar. Detta till trots är det återigen viktigt att komma ihåg att det endast är en del av gravarna innehållande astragaler som presenterades av Orsi i *NSc*, vilket leder till att stora delar av det statistiska arbetet kommer baseras på texter från Carè och Elia.

Under Orsis utgrävningar hittades och utgrävdes sammanlagt 1676 gravar, och i Bilaga 1 presenteras de 53 gravar där astragaler har återfunnits som Orsi beskriver i sin rapport. Enligt Carè innehöll runt 10% av samtliga utgrävda gravarna astragaler, alltså 149 gravar sammanlagt.⁵⁰ I hela nekropolen hittades minst 8800 astragaler, dock kunde en stor del av dessa inte kopplas till någon specifik grav.⁵¹ Som nämnt i kap. 1.3 nämner Orsi inte alltid det exakta antalet astragaler som hittats i en grav, utan använder uttryck såsom "några". Ett särskilt nämnvärt exempel på detta är grav LE223, där de astragaler han nämner verkar fungera som dekor på en fibula snarare än lösa föremål.⁵² Det är något oklart hur dessa astragaler ska tolkas. I genomsnitt innehåller de 53 gravarna i Bilaga 1 134,7 astragaler per grav, en siffra som dras upp betydligt av LE348, LE709 och LE1013 som alla innehåller

---

⁵⁰Carè 2013, 88.

⁵¹Elia & Carè 2004, 77.

⁵²Orsi 1911, 14.

mellan 936 och 1400 astragaler. Om dessa tre gravar utesluts hamnar genomsnittet på 76 astragaler per grav.

I rapporterna har Orsi daterat sammanlagt 21 gravar som innehåller astragaler. Majoriteten av dessa är daterade till 500- eller 400-talen f.v.t. med åtta gravar vardera, och bland alla 149 gravar innehållandes astragaler är majoriteten av de daterade gravarna från 400-talet f.v.t.⁵³ Eftersom nekropolen brukades som mest under 400-talet f.v.t. är det dock inte nödvändigtvis förvånande. Gravarna från 400-talet f.v.t. är även de gravar med i snitt högst antal astragaler,⁵⁴ men astragaler återfinns under hela nekropolens brukningstid. Antalet astragaler i gravarna skiljer sig drastiskt från grav till grav, där den med mest astragaler har runt 1400 och de med minst endast har en. I diagrammet nedan (Fig. 3) visas uppdelningen av astragaler i alla de 146 gravar med ett exakt antal astragaler, och den största andelen gravar innehöll 11-50 astragaler. Antal astragaler verkar inte ha en direkt koppling till resterande mängd gravgåvor i en enskild grav.

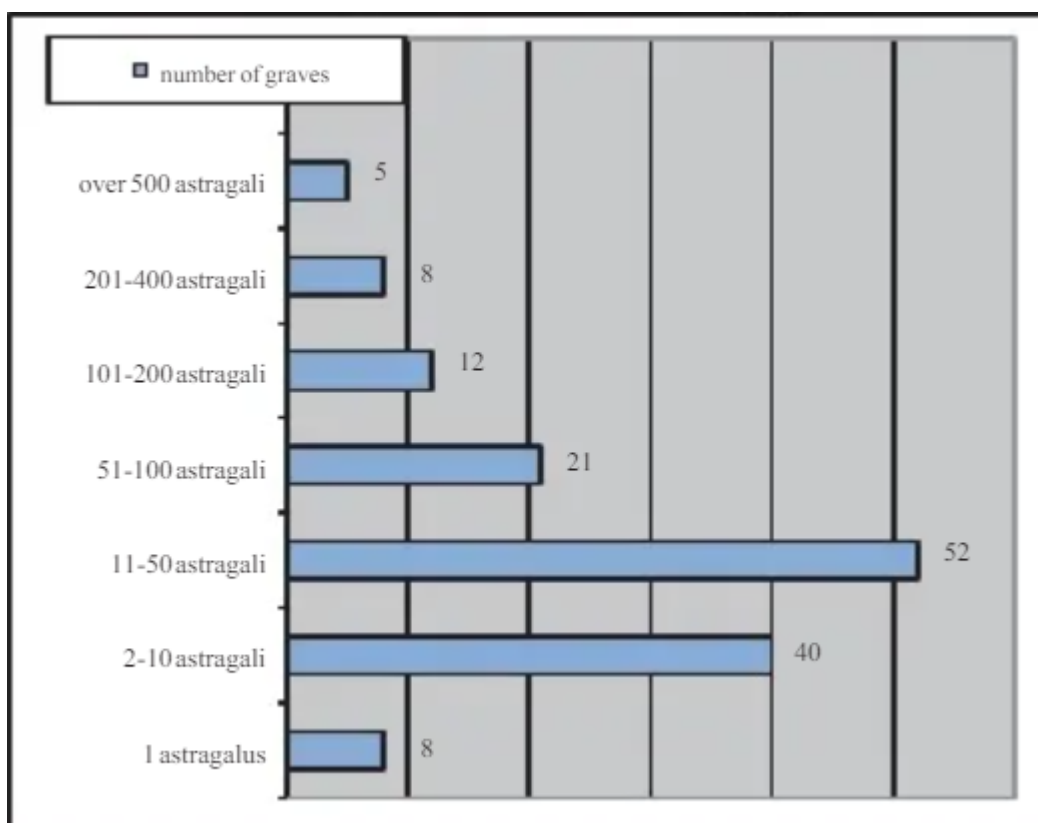

Fig. 3. Antal astragaler per grav i Necropoli Lucifero (gravar utan specificerat antal astragaler ej medräknade). Tabell: Carè 2013, 88.

⁵³ Elia & Carè 2004, 79.

⁵⁴ Elia & Carè 2004, 79.

Fyra av de 53 gravarna skriver Orsi som troligtvis tillhörande kvinnor. Två av gravarna, LE622 och LE1241, innehöll endast 4 astragaler vardera, och LE130 endast 20. Därför blir LE587 särskilt intressant eftersom den innehöll hela 507 astragaler,⁵⁵ varav 506 hittades ovanpå locket till graven och den enda astragalen som hittades inuti graven låg precis ovanför kvinnans huvud.⁵⁶ Den är även särskilt intressant eftersom Orsi bedömde att den tillhörde en mycket gammal kvinna,⁵⁷ vilket är den enda könsbestämda personen i så hög ålder i hela nekropolen som beskrivs i rapporterna (dock möjligtvis inte den enda funna).

Utöver dessa fyra kvinnliga gravar beskrivs ytterligare två gravar som Orsi skulle kunna klassa som kvinnliga, LE865 och LE932. Orsi ger dock varken köns- eller åldersbestämningar för dessa gravar, utan påpekar endast att de innehåller leksaker som vanligtvis hittas i samband med flickor,⁵⁸ vilket är anledningen till att de inte säkert kan räknas till de kvinnliga gravarna. De två gravarna är dock intressanta på grund av den stora mängden astragaler som återfanns i vardera grav, 479 i LE865 och 179 i LE932. Om man dessutom använder Elia & Carés könsmarkör spegel för att könsbestämma gravarna stiger antalet kvinnliga gravar markant, eftersom det då skulle betyda att även LE171, LE223, LE250, LE275, LE353, LE359 (minst en individ), LE632, LE677, LE704, LE709, LE737, LE739, LE749, LE826, LE849, LE881, LE1461, LE1490, LE1515 och LE1676, det vill säga 20 extra gravar, går att klassa som kvinnliga. Sammanlagt skulle detta betyda att det finns 26 kvinnliga gravar innehållandes astragaler som beskrivs i Orsis rapporter, vilket innebär att en stor majoritet av de könsbestämda gravarna innehållande astragaler skulle vara kvinnliga, något som även Elia & Caré menar.⁵⁹

Fyra av gravarna beskriver Orsi specifikt som troligtvis tillhörande män. Alla de fyra gravarna innehöll mer än 10 astragaler, där LE1106 innehöll 42, LE1149 64 och LE1345 14. LE1013 innehöll 1002 astragaler, vilket är den största mängden för en grav innehållande endast en individ i hela nekropolen. Genomgående för de manliga gravarna är att samtliga har åldersbestämts som antingen barn eller ungdomar, vilket kan ställas i kontrast med den gamla kvinnan i LE587. LE1013 tillhör även den en ung man, vilket tyder på att ålder inte verkar

---

⁵⁵ Elia & Carè 2004, 78. I Orsi 1913, 9, står antalet astragaler som 587, men detta nummer korrigeras av Elia & Carè utifrån ytterligare anteckningar av Orsi från kort efter rapporten 1913 publiceras.

⁵⁶ Orsi 1913, 9.

⁵⁷ Orsi 1913, 9.

⁵⁸ Orsi 1913, 40.

⁵⁹ Elia & Carè 2004, 79.

vara en avgörande faktor för mängden astragaler i Lokroi Epizephyrioi. Förutom dessa är det ytterligare tre gravar som enligt Elia & Carés könsmarkör strigel skulle kunna klassas som manliga, LE348 (minst en individ), LE559, och LE1501. Enligt denna könsindelning skulle det alltså sammanlagt finnas sju manliga gravar innehållande astragaler i nekropolen.

Även med åldersfördelningen uppstår det problem eftersom vissa av skeletten i gravarna var svåra att åldersbestämma, men generellt går det att dela in gravarna i kategorierna barn, ungdom, och vuxen. Orsi ger inga exakta åldrar för de olika kategorierna, utan ger endast vid specifika tillfällen mer exakta åldrar (t.ex. LE275 och LE289). I Orsis beskrivning av gravar innehållande astragaler återges 12 gravar som specifikt tillhörande barn, 9 gravar som specifikt tillhörande ungdomar, och 14 gravar som specifikt tillhörande vuxna. Enligt Carés indelning utifrån alla de 149 gravarna innehållande astragaler tillhör 53% av gravarna vuxna individer, 30% barn, och 17% ungdomar.⁶⁰

3.2. Medma

Sammanställningen för grav M61 återfinns i Bilaga 2. Vid utgrävningarna i nekropolen i Medma 1914 grävdes 86 gravar ut, där endast en, M61, innehöll en astragal.⁶¹ Tyvärr har denna grav varken kunnat köns- eller åldersbestämmas (eftersom individen var kremerad), och den har inte heller kunnat dateras. Baserat på fyndet av en strigel i graven skulle individen kunna ha varit manlig, men detta är inget som Orsi nämner i rapporten. Eftersom det endast hittades en grav innehållande en astragal är det endast 1,1% av samtliga gravar, med ett genomsnitt på en astragal per grav.

3.3. Lipara

Samtliga gravar som tas upp från Lipara kommer från nekropolen vid Contrada Diana och finns sammanställda i Bilaga 3. Under utgrävningarna vid Contrada Diana på 50-talet grävdes ca. 532 gravar ut, varav tre, L274, L402 och L408 bis., beskrivs innehålla astragaler. Det innebär att det endast är 0,56% av gravarna som innehåller astragaler, med ett genomsnitt på 5,6 astragaler per grav. Bernabó-Brea och Cavalier beskriver inte några skelett i sammanställningen av gravarna, vilket medför att det inte går att säga något om biologiskt kön eller ålder på den avlidne. Samtliga gravar innehållandes astragaler i Contrada Diana har daterats till 335-280 f.v.t., och alla innehåller färre än 10 astragaler - L274 innehöll 8

---

⁶⁰ Carè 2010, 461.

⁶¹ Orsi 1917, 50.

astragaler, L402 innehöll 5 och L408 bis. innehöll 4. Astragalerna i L402 beskrivs specifikt som tillhörande spelsammanhang, och trots att både L274 och L402 var brandgravar är det endast astragalerna i L274 som beskrivs som brända.⁶² L408 bis. hittades i nära anslutning till en grav som inte är med i det här arbetet, L408, och presenteras i rapporten således som en slags fortsättning av L408. L408 var en stensarkofag, med fynd av bland annat en strigel,⁶³ vilket skulle kunna klassa L408 och L408 bis. som manliga. Eftersom dessa två gravar hålls isär i rapporten kommer de även att hållas isär i det här arbetet. Inga astragaler hittades i L408.⁶⁴

Eftersom nekropolen vid Lipara är den enda av de fyra undersökningsplatserna som inte grävdes ut av Orsi är det möjligt att tillvägagångssätten för både grävningarna och redovisningen av gravarna skiljer sig åt, och det kan innebära att någon astragal har missats eller inte tagits upp i rapportskrivningen. Eftersom det ändå är tre gravar som presenteras med astragaler ses detta inte som en överhängande risk, men det är en möjlig problematik som är värd att nämna.

3.4. Kaulonia

Gravarna innehållande astragaler från Kaulonia finns sammanställda i Bilaga 4. Nekropolen i Kaulonia hade placerats på en väldigt ogynnsam plats, i slutningen på en kulle, vilket innebar att gravarna var dåligt bevarade och även att det var möjligt att vissa gravar hade spolats bort under årens gång.⁶⁵ Under utgrävningarna 1912, 1913, och 1915 grävdes sammanlagt 130 gravar ut, där sju av dessa gravar beskrivs innehålla astragaler. Det innebär att 5,4% av gravarna innehöll astragaler,⁶⁶ med ett genomsnitt på 11 astragaler per grav. Likt utgrävningsrapporterna från Necropoli Lucifero skriver Orsi inte alltid det exakta antalet astragaler, utan beskriver antalet vid två tillfällen, K69 och K96, som “några”. Resterande gravar innehöll mellan 5-12 astragaler, med undantag för K93 som innehöll 45. Ingen av gravarna innehållande astragaler var tydligt könsbestämda, men något som är särskilt intressant med gravarna från Kaulonia är att samtliga gravar där astragaler hittades bedömdes tillhöra barn. Samtliga daterade gravar är daterade till ca. 400-talet f.v.t.

---

⁶² Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 93.

⁶³ Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 146.

⁶⁴ Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 146.

⁶⁵ Orsi 1914, 907-908.

⁶⁶ Carè 2010, 461.

4. Diskussion

Diskussionskapitlet kommer inledningsvis jämföra de olika undersökningsplatserna med varandra, för att sedan diskutera möjliga anledningar till dessa företeelser.

4.1. Jämförelse av undersökningsplatserna

I och med presentationen av gravarna blir skillnaden i mängden astragaler mellan de olika undersökningsplatserna tydlig, vilket visas i tabellerna nedan (Fig. 4, Fig. 5). I Lokroi Epizefyrion och Necropoli Lucifero återfanns föga förvånande en betydligt större andel astragaler jämfört med de övriga tre undersökningsplatserna, både gällande andel gravar innehållande astragaler (10%) och genomsnittlig mängd astragaler per grav (134,7). Den stora mängden astragaler i Lokroi Epizefyrion har, som tidigare nämnts, redan noterats i tidigare arbeten och inte minst av Orsi själv under utgrävningarna av nekropolen.⁶⁷ Det är dock intressant att ställa mängden astragaler i Lokroi Epizefyrion i kontrast till de övriga undersökningsplatserna, samt att även se de övriga tre undersökningsplatserna i förhållande till varandra utöver enbart till Lokroi Epizefyrion.

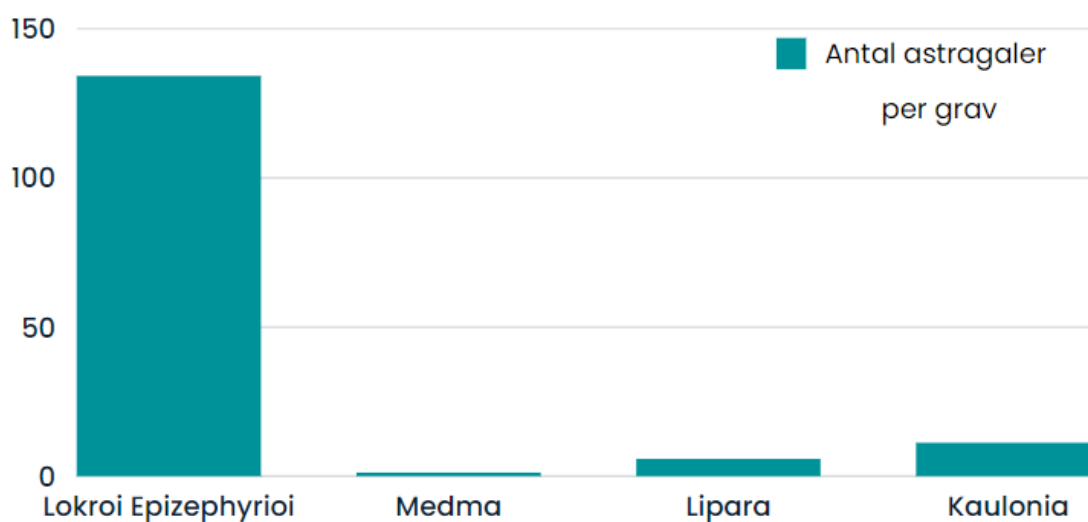

Fig. 4. Antal astragaler per grav, jämförelse mellan undersökningsplatserna.

⁶⁷ Orsi 1911, 58.

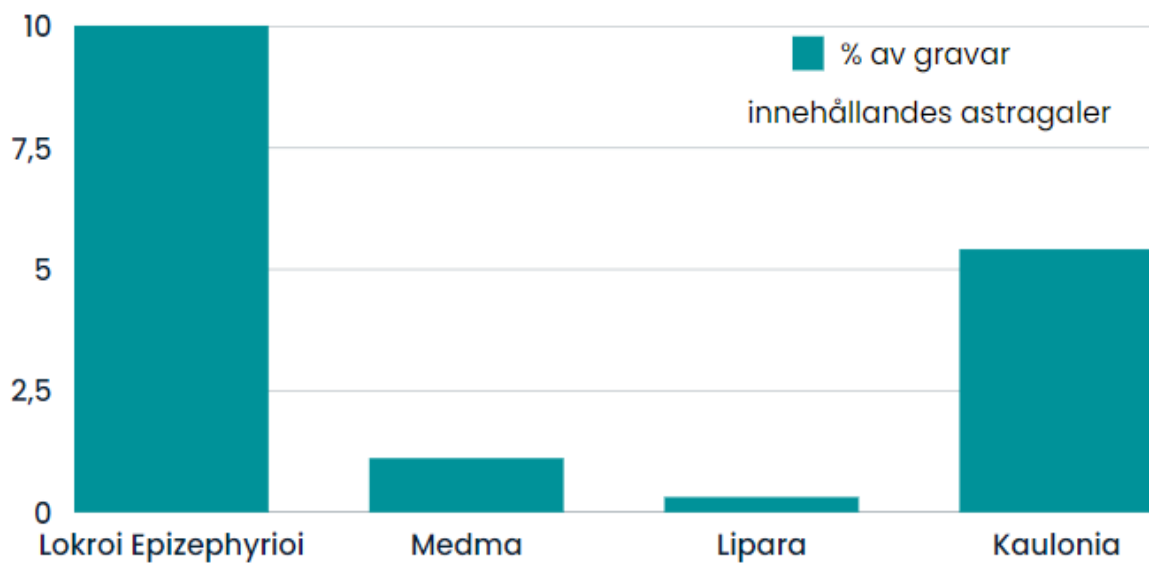

Fig. 5. Procent av gravar innehållandes astragaler, jämförelse mellan undersökningsplatserna.

Lipara är den undersökningsplats med minst andel gravar med astragaler (0,56%), medan Kaulonia har, bortsett från Lokroi Epizephyrioi, störst andel gravar med astragaler (5,4%). När det gäller antal astragaler per grav är Medma den plats med minst antal astragaler per grav (1), och återigen är det Kaulonia (om man bortser från Lokroi Epizephyrioi) som har mest astragaler per grav (11). Denna siffra bleknar dock i jämförelse till antal astragaler per grav i Lokroi Epizephyrioi, med 134,7 astragaler per grav jämfört med Kaulonias 11 astragaler per grav. Sett till andel gravar innehållande astragaler blir skillnaden inte lika stor mellan Kaulonia och Lokroi Epizephyrioi. Lokroi Epizephyrioi har fortfarande en större andel gravar innehållandes astragaler med 10%, men medan de 5,4% av gravarna i Kaulonia endast är hälften av de i Lokroi Epizephyrioi är det en stor ökning jämfört med Medma (1,1%) och Lipara (0,56%). Kaulonia och Lipara har däremot minst skillnad mellan sig i antal astragaler per grav, där Kaulonia har 11 per grav och Lipara 5,6.

När det gäller åldersfördelning är Lokroi Epizephyrioi särskilt intressant eftersom majoriteten av gravar där astragaler återfinns tillhör vuxna individer, något som vanligtvis inte tillhör normen i den grekiska världen.⁶⁸ Däremot är samtliga gravar i Kaulonia klassade som barngravar, vilket hade kunnat ses som en generalisering med tanke på astragalernas funktion som åldersmarkörer,⁶⁹ men eftersom Orsi även grävde ut Lokroi Epizephyrioi ses inte detta

⁶⁸ Elia och Carè 2004, 80.

⁶⁹ Elia och Carè 2004, 80.

som troligt. Eftersom varken graven i Medma (M61) eller gravarna i Lipara har kunnat köns- eller åldersbestämmas går det inte att jämföra dem på de områdena. I grav M61 hittades dock även en strigel, ett föremål som generellt klassar en grav som manlig. Det är även värt att nämna att L408, som L408 bis. troligtvis är en förlängning av, också den innehöll en strigel som därför skulle kunna klassa både L408 och L408 bis. som manliga gravar.⁷⁰ Inte heller gravarna i Kaulonia var tydligt könsbestämda, men likt M61 (och möjligtvis L408 bis.) skulle en strigel i grav K96 kunna betyda att även denna grav bör klassas som manlig. Det går dock inte att anta att M61, L408 bis., eller K96 är representativa för normen i de respektive nekropolerna, både eftersom att det inte går att fastställa deras genus och även eftersom att det är för få gravar innehållande astragaler för att kunna påvisa någon trend. Återigen skiljer sig därför Lokroi Epizephyrioi från övriga undersökningsplatser. I rapporterna könsbestämmer Orsi åtta gravar som innehåller astragaler, fyra kvinnliga och fyra manliga,⁷¹ vilket skulle betyda att det var lika vanligt att placera astragaler i kvinnliga som i manliga gravar i Lokroi Epizephyrioi. Samtliga manliga gravar i Lokroi Epizephyrioi åldersbestäms som barn eller ungdomar, medan två av de kvinnliga gravarna med astragaler tillhör äldre kvinnor (LE587 och LE622). Dessa äldre kvinnor, i synnerhet LE587, är en särskild anomali sett till samtliga undersökningsplatser. Det är inte helt sällsynt att hitta astragaler i vuxna gravar, men det stora antalet astragaler i LE587 är extremt ovanligt.⁷² Om även gravgåvor kan ses som könsmarkörer höjs den siffran till 25 kvinnliga gravar och sju manliga. Om denna indelning tolkas som sann finns det alltså en tydlig trend av att placera astragaler i kvinnliga gravar, något som även uppmärksammas av Caré.⁷³ Det bör dock nämnas att gravgåvor inte är en säker könsmarkör eftersom att föremål som strigiler ibland förekommer i kvinnliga gravar, och föremål som speglar inte enbart återfinns i kvinnliga gravar.⁷⁴

Ytterligare en intressant aspekt är astragalernas placering i graven, samt vilken typ av grav de förekommer i. Gravarna från Lipara och Medma, med undantag för L408 bis., är samtliga kremeringar, vilket betyder att det inte beskrivs exakt vilka positioner de hade i graven. I Lokroi Epizephyrioi beskrivs positioneringen av astragalerna i LE334 endast som "i motsatta änden"⁷⁵ av graven, och i den enda andra kremeringen, LE353, beskrivs inte astragalernas

---

⁷⁰ Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 146.

⁷¹ Orsi 1911, 10; Orsi 1913, 9, 13; Orsi 1914, 103, 106, 112, 116, 118.

⁷² Krutz & Boardman 1971, 208.

⁷³ Caré 2010, 460.

⁷⁴ Kurtz & Boardman 1971, 209.

⁷⁵ Orsi 1912, 10.

placering alls. I Kaulonia påträffades inga kremeringar, varken med eller utan astragaler.⁷⁶ I Kaulonia förekommer det dock att placera astragaler på den avlidnes bröstorg (K3, K9), något som även går att se i Lokroi Epizephyrioi (LE275, LE440, LE559, LE704, LE1241). I vissa fall kan de ha fungerat som halsband (till exempel LE559 och K3) eftersom många astragaler som hittats i dessa sammanhang är genomborrade.⁷⁷ I K93 är astragalerna placerade längs med bröstorg, vilket även det är likt vissa gravar i Lokroi Epizephyrioi. Dock är astragalerna i Lokroi ofta positionerade vid benen eller runt större delar av kroppen (till exempel LE223, LE709, LE865, och LE932), jämfört med den begränsade placeringen i K93. I vissa fall i Lokroi Epizephyrioi omger astragalerna även eller istället andra föremål i graven, såsom speglar i gravarna LE171 och LE275 samt de små altarna i lera i LE275. Även LE693, som inte finns beskriven i rapporten, innehöll en spegel omgiven av astragaler.⁷⁸

För att jämföra dessa platser med varandra måste även deras relation till varandra tas i beaktning. När Lokroi Epizephyrioi grundade Medma i början av 500-talet⁷⁹ var traditionen av att begrava sina avlidna med astragaler redan etablerad. Detta till trots syns inte i närheten av samma mönster i Medma. Som tidigare nämnt var relationen mellan de två städerna ofta spänd, men det bör inte ha påverkat begravningstraditionerna när staden grundades. Det är även värt att notera att den enda grav där astragaler hittats i Medma tillhör en individ som blivit kremerad, vilket inte är det mest använda gravskicket i varken Medma eller Lokroi Epizephyrioi.⁸⁰ Ytterligare en intressant relation är den mellan Lokroi Epizephyrioi och Kaulonia. Samtliga daterade gravar innehållande astragaler från Kaulonia är från 400-talet f.v.t., vilket innebär att det inte var Lokroi Epizephyriois intagande av staden på 300-talet f.v.t. som är orsaken till den (jämfört med Medma och Lipara) stora andelen gravar med astragaler. Det utesluter dock inte att Kaulonia kan ha påverkats av Lokroi Epizephyrioi på andra sätt, eftersom städerna låg nära varandra och säkerligen hade någon form av kulturellt utbyte. Om det var detta utbyte som blev anledningen för det höga antalet gravar med astragaler i Kaulonia skulle det dock innebära att Kaulonia påverkades av Lokroi Epizephyrioi till att begrava sina avlidna med astragaler, men inte den något säregna företeelsen att begrava vuxna med astragaler. Eftersom astragaler inte är unika till Lokroi Epizephyrioi är det troligare att denna tradition kom till Kaulonia från annat håll.

---

⁷⁶ Orsi 1914.

⁷⁷ Elia & Caré 2004, 79.

⁷⁸ Elia & Caré 2004, 79.

⁷⁹ Lombardo 2006.

⁸⁰ Orsi 1917.

4.2. Möjliga funktioner av astragalerna på undersökningsplatserna

I Medma finns det ingen särskild faktor som gör att astragalen i M61 borde tolkas som någonting annat än ett spelföremål. Orsi beskriver inte heller om astragalen i M61 är modifierad på något sätt. På samma sätt är funktionen av astragalerna i Lipara svår att tolka som något annat än spelföremål. Bernabó-Brea & Cavalier beskriver till och med astragalerna i L402 som specifikt för spel.⁸¹ Förutom astragalerna i L274, som beskrivs som brända, beskrivs ingen av astragalerna i Lipara som modifierade på något sätt. Det som istället kanske är intressant med astragalerna i Medma och Lipara är att ingen av gravarna verkar vara barngravar, vilket bryter från normen att astragaler oftast hittas i just barngravar. Astragaler hittas dock, som tidigare nämnt, även på andra platser som spelföremål i gravar innehållande vuxna individer.⁸² I Lokroi Epizephyrioi och Kaulonia verkar dock astragalernas placering i graven ha olika funktioner. De astragaler som placerades på bröstkorgen verkar främst ha varit halsband,⁸³ men astragalerna placerades även utmed kroppen, runt föremål och ovanpå graven. Detta skulle kunna ses som att astragalerna har lagts i en skyddande formation, något som stärks av att majoriteten av de modifierade astragalerna i Lokroi Epizephyrioi och Kaulonia hittas i det här sammanhanget.⁸⁴

En aspekt som inte tidigare har diskuterats i det här arbetet är en möjlig religiös koppling mellan astragaler och speglar. I gravarna i Lokroi Epizephyrioi förekommer en ovanligt stor mängd speglar, och mer än hälften av gravarna innehållande astragaler innehåller även minst en spegel. Spegel är ett så vanligt fynd i Lokroi Epizephyrioi att Orsi gav Necropoli Lucifero smeknamnet "speglarnas nekropol",⁸⁵ och som nämnt i kap. 3.1 återfinns speglar i 26 av de 53 gravar innehållande astragaler som beskrevs i Orsis rapporter. Redan i rapporten 1912 föreslår Orsi att den stora mängden astragaler och speglar skulle kunna bero på en koppling till den antika mysteriekulten orficism.⁸⁶ Inom orficism är gudar som Dionysos och Persefone viktiga,⁸⁷ och i Lokroi Epizephyrioi var Persefone-kulten väldigt stor.⁸⁸ Astragaler och speglar kan kopplas samman till orficism och Dionysus-kulten genom Klemens av Alexandria, som beskriver bland annat astragaler och speglar som symboler för initiering in i kulten.⁸⁹ Både

⁸¹ Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 142.

⁸² Kurtz & Boardman 1971, 208.

⁸³ Elia & Caré 2004, 79.

⁸⁴ Elia & Caré 2004, 84.

⁸⁵ Orsi 1912, 17.

⁸⁶ Orsi 1912, 17.

⁸⁷ Edmonds 2013.

⁸⁸ Jiménez San Cristóbal 2020.

⁸⁹ Elia & Caré 2004, 86; Clem. Al. *Protr.* 2.15.

Dionysos och Persefone är inom orficism starkt kopplade till döden,⁹⁰ vilket hade kunnat förklara användningen av astragaler och speglar i just gravkontexter. Den stora mängden astragaler och speglar i Lokroi Epizephyrioi hade alltså kunnat bero på orficism och en stark Persefone-kult. Detta är dock ingen lösning som inte leder till nya frågeställningar. Om anledningen till den stora mängden astragaler i nekropolen beror på stark orficism och Persefone-kult, varför förekommer då inte samtliga föremål som Klemens av Alexandria beskriver som symboler för orficism (till exempel bollar, hjul, och snurror)⁹¹ i samma utsträckning i gravarna? Och varför innehåller endast hälften av gravarna med astragaler speglar? Även bostadsområden och helgedomar i Lokroi Epizephyrioi har undersökts, och förekomsten av astragaler verkar vara begränsad till nekropolen.⁹² Borde inte fler astragaler hittas vid helgedomarna om de är starkt kopplade till kulten? Även Medma hade en stark Persefone-kult,⁹³ varför ser förekomsten av astragaler inte ut på samma sätt där? Det finns såklart fler frågetecken, men orficism och Persefone-kulten skulle kanske i alla fall delvis kunna förklara den stora fascinationen för astragaler i Lokroi Epizephyrioi. Att Medma inte använder astragaler på samma sätt skulle kunna bero på flera saker, men till exempel skulle en Persefone-kult utan inslag av orfiska element och bildandet av en lokal identitet som är separerad från moderstaden Lokroi Epizephyrioi kunna bidra till skillnaden.

---

⁹⁰ Edmonds 2013.

⁹¹ Clem. Al. *Protr.* 2.15.

⁹² Elia & Caré 2004, 84.

⁹³ Bencze 2019, 5-6.

5. Avslutning

Det här arbetet ämnade att skapa en överblick över förekomsten av astragaler på fyra utvalda undersökningsplatser i Magna Graecia: Lokroi Epizephyrioi, Medma, Lipara, och Kaulonia. Arbetet utgår från de rapporter som publicerades av respektive arkeolog på varje undersökningsplats. Astragaler, det vill säga knogben från djur, tros ha använts i främst spel, vilket man ser spår av på samtliga undersökningsplatser, och i ritualistiska sammanhang, där Kaulonia och särskilt Lokroi Epizephyrioi sticker ut. Sammanlagt undersöktes 64 gravar innehållande astragaler (53 från Lokroi Epizephyrioi, en från Medma, tre från Lipara, och sju från Kaulonia), och med hjälp av sekundärkällor blev det tydligt att Lokroi Epizephyrioi hade en väsentligt mycket större del både gravar innehållande astragaler och astragaler per grav. Detta skulle möjligtvis kunna bero på en lokalt utvecklad och säregen orfistisk Persefone-kult, men med tanke på en utbredd Persefone-kult även i Medma är denna teori mer svårförklarad. Bortsett från Lokroi Epizephyrioi är det Kaulonia som har mest antal gravar innehållandes astragaler och astragaler per grav, vilket betyder att det förekommer variation mellan olika platser i Magna Graecia som, trots att de inte är lika extrema som Lokroi Epizephyrioi, kan vara relativt stora.

Mitt arbete har kantats av undersökningsrapporter som har varit både extremt homogena, men även stundvis knapphändiga och selektiva i vad de presenterar. För framtida arbeten om astragaler i Magna Graecia bör fokuset läggas på andra platser än Lokroi Epizephyrioi, eftersom denna plats redan är ett välundersökt undantag för förekomsten av astragaler i södra Italien. Andra platser med mer lika förhållanden, både gällande redovisning i rapporterna och storlek på nekropolerna, hade möjligen gett ett mer nyanserat resultat. När det kommer till Lokroi Epizephyrioi hade ett framtida arbete även kunnat fokusera på Persefone-kulten och dess eventuella koppling till astragalerna, speglarna, och ritualerna.

6. Litteraturförteckning

6.1. Antika författare

Klemens av Alexandria. 1919. *Exhortation to the Greeks; The rich man's salvation; To the newly baptized*. Översättning av G. W. Butterworth. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

6.2. Modern litteratur

Amandry, P. 1994. 'Astragalus'. *EAA*.

Bencze, A. 2019. 'The Sanctuaries of Medma'. I *Mouseion 1-2*. Budapest: Museum of Fine Arts.

Bernabò-Brea, L. 2006. 'Lipara'. I *Brill's New Pauly*. Engelsk version av: Salazar, C. F. och Gentry, F. G. (red.).

Bernabò-Brea, L. & Cavalier, M. 1965. *Meligunìs Lipára. Vol. 2, La necropoli greca e romana nella contrada Diana*. Palermo.

Carè, B. 2010. 'L'astragalo nel sepolcro 'μειρακίων τε και παρθένων παίγνιον'?*riflessioni per la rilettura di un costume funerario: i casi di Locri e Caulonia'. I *Caulonia tra Crotona e Locri : atti del convegno internazionale, Firenze, 30 maggio-1 giugno 2007*, Lepore, L. (red.). Firenze University Press, 459-470.

Carè, B. 2013. 'Knucklebones from the Greek Necropolis of Locri Epizefiri, Southern Italy. Typological and Functional Analysis'. I *The Sound of Bones. Proceedings of the 8th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group in Salzburg 2011*, Lang, F. (red.). Salzburg : Eigenverl. Univ. Salzburg, 87-99.

Daverio Rocchi, G.; Musti, D. och Del Monaco, L. 2006. 'Locri, Locris'. I *Brill's New Pauly*. Engelsk version av: Salazar, Christine F. och Gentry, Francis G. (red.).

Edmonds, R. G. 2013. *Redefining Ancient Orphism. A Study in Greek Religion*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elia, D. & Carè, B. 2004. 'Ancora sull' 'astragalomania' a Locri Epizefiri. La documentazione dalla necropoli in contrada Lucifero'. I *Orizzonti. Rassegna di Archeologia* 5, 77-90.

Enc. Brit. 'Locri Epizephyrii'. 1999.

Gilmour, G. 1997. 'The Nature and Function of Astragalus Bones From Archaeological Contexts In the Levant and Eastern Mediterranean'. I *OJA* 16(2), 167-175.

Hidemark, Ove. 1994. Något om foder - närmast om två viktiga ursprungsformer. I *Kulturmiljövård* 94(1), 2-8.

Jiménez San Cristóbal, A. 2020-07-30. 'Persephone/Kore'. *Oxford Classical Dictionary*.

Kurtz, D. C. & Boardman, J. 1971. *Greek burial customs*. London.

Lomas, H. 2016-03-07. 'Medma'. *Oxford Classical Dictionary*.

Lombardo, M. 2006. 'Medma'. I *Brill's New Pauly*. Engelsk version av: Salazar, C. F. och Gentry, F. G. (red.).

Morris, I. 1987. *Burial and ancient society: the rise of the Greek city-state*. Cambridge: Cambridge University Press.

Muggia, A. 2006. 'Caulonia'. I *Brill's New Pauly*. Engelsk version av: Salazar, C. F. och Gentry, F. G. (red.).

Nationalencyklopedin. 'Lipariska öarna'. [U.å.]

Nationalencyklopedin. 'Kaulonia'. [U.å.]

Orsi, P. 1911. 'Locri Epizephyrii'. *NSc.* ser. 5, vol. 8 Supplemento. 1-124. 3.

Orsi, P. 1912. ‘Locri Epizephyrii’. *NSc.* ser. 5, vol. 9 Supplemento. 3-56.

Orsi, P. 1913. ‘Locri Epizephyrii’. *NSc.* ser. 5, vol. 11 Supplemento. 3-54.

Orsi, P. 1914. ‘Caulonia. Campagne Archeologiche del 1912, 1913 e 1915.’ *MonAnt.* vol. 23. 685-948.

Orsi, P. 1917. ‘Rosarno – Campagna del 1914’. *NSc.* ser. 5, vol. 14. 37-67.

Rocchietti, D. 2002. *Aree sepolcrali a Metaponto. Corredi ed ideologia funeraria fra VI e III secolo a.C.* Potenza: Consiglio Regionale di Basilicata.

Sidéra, I. & Vornicu, A. 2016. ‘The Archeology of Games. Playing with Knucklebones in the early chalcolithic of the Balkans.’ I *Southeast Europe and Anatolia in prehistory. Essays in honor of Vassil Nikolov on his 65th anniversary*, Bacvarov, K. & Gleser, R. (red.). 379-388.

Thomas, P.; Garcia Cano, J. M.; Albizuri, S.; Nadal, J. 2022. ‘Gaming and divination pieces, markers of ownership, or all three? Zooarchaeology and the interpretation of knuckle bones found in tombs of the Iberian necropolis of El Poblado (Coimbra del Barranco Ancho, Murcia, Spain)’. I *Anthropozoologica* 57:6, 158-166.

7. Bildförteckning

Omslagsbild:

Orsi, P. 1913. ‘Locri Epizephyrii’. I *NSc.* ser. 5, vol. 11 Supplemento. 3-54. fig 10.

Figur 1: Sidéra, I. & Vornicu, A. 2016. ‘The Archeology of Games. Playing with Knucklebones in the early chalcolithic of the Balkans.’ I *Southeast Europe and Anatolia in prehistory. Essays in honor of Vassil Nikolov on his 65th anniversary*, Bacvarov, K. & Gleser, R. (red.). 379-388. fig. 1.

Figur 2: Sidéra, I. & Vornicu, A. 2016. ‘The Archeology of Games. Playing with Knucklebones in the early chalcolithic of the Balkans.’ I *Southeast Europe and Anatolia in*

prehistory. Essays in honor of Vassil Nikolov on his 65th anniversary, Bacvarov, K. & Gleser, R. (red.). 379-388. fig. 2.

Figur 3: Carè, B. 2013. 'Knucklebones from the Greek Necropolis of Locri Epizefiri, Southern Italy. Typological and Functional Analysis'. I *The Sound of Bones. Proceedings of the 8th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group in Salzburg 2011*, Lang, F. (red.). Salzburg: Eigenverl. Univ. Salzburg, 87-99.

Figur 4: A. Jonasson.

Figur 5: A. Jonasson.

8. Bilagor

Bilaga 1

Tabellen nedan visar de gravar innehållande astragaler som hittades i Lokroi Epizepfyrioi:

Grav	Datering	Gravtyp	Kön och ålder	Antal astragaler	Andra fynd	Källhänvisning
130	550-500 f.v.t.	<i>Fossa</i>	Kvinna, ungdom	20	- 8 lekythos - 2 små amforor - Leramfora - Stamnos - 3 alabastron - Örhängen i silver - Statyetter - Bronsspegel	Orsi 1911, 10 (bild, fig. 8)
171	—	<i>Cappuccina</i>	—	12, placerade runt spegeln	- Spegel - Lekane - Amfora - Nål i ben - Lekytos	Orsi 1911, 20
223	550 f.v.t	<i>Fossa</i>	Barn, alt. ung tonåring	>1, fästa vid en bronsfibula och på en nål?	- Bronsspegel - 2 bronsfibulor - Elfenbensnål - Amfora - Bronshandtag	Orsi 1911, 14 (bild på nålen, fig. 12)
233	200-t f.v.t	<i>Cassetta</i> ("låda i tegel")	—	80, från knäna till fötterna, samt en genomborrad astragal monterat på en blyram	- 3 alabastron - Lekytos - Järnpincett eller liknande - Bronspincett eller liknande	Orsi 1911, 21
250	Ca. 500 f.v.t.	<i>Fossa</i>	Ungdom	5	- Bronsspegel - Stamnos - Lekytos (stor, vit) - Lekytos (liten, svart) - Lekytos (mellanstor, röd) - Kanna?	Orsi 1911, 16 (bild på stamnos, fig. 14)
275	—	<i>Fossa</i> , över en <i>cassetta</i>	Barn, 6-7 år	"Talrika". Två separata samlingar med var sitt litet leraltare i mitten (en på bröstet och en vid vänster knä),	- 2 kokkärl - Alabastron - Sked i brons och järn - 2 små altare i lera, målade (hittas vanligtvis vid heliga platser och i större dimensioner, var i	Orsi 1912, 6 (bild på altaren, fig. 2, samt bild på gravens, fig. 3)

				<p>samt omgav spegeln. Två av astragalerna vid vänster knä var genomborrade och blyförsedda</p>	<p>graven placerad vid astragalerna)</p> <ul style="list-style-type: none"> - 2 lerdockor (ledade lämningar) - Bronsspegel - Övre delen av en teatermask 	
289	—	<i>Cassetta</i>	Barn, 4-5 år	“Många”	<ul style="list-style-type: none"> - 4 “basette”? - 2 kvinnofiguriner - Föremål i elfenben - Bronsknapp - Små omålade vaser 	Orsi 1912, 7 (bild på de små vaserna, fig. 5)
334	—	Kremering	—	2	<ul style="list-style-type: none"> - Amfora - Frukt och mandlar - Skyphoi - Kylikes - Keramikskärvor - Lekytos (svartmålad) - 2 lerkulor - Kvinnofigur 	Orsi 1912, 10
342	—	<i>Cassetta</i>	Barn	3, en vid höger fot och två vid höger hand	<ul style="list-style-type: none"> - Hjul av brons - 2 kvinnofigurer - Bronsring (runt fot) - Alabastron - Situlina (?) 	Orsi 1912, 11
348	—	<i>Fossa</i>	2 vuxna (Orsi gissar gift par)	ca. 1400, lagda i ett band runt kropparna. Flera med inlägg i bly eller sammankopplade med varandra	<ul style="list-style-type: none"> - 5 lekytos - Amfora - 5 “tazza” - Bronsborr - Kylix - Järnstrigel - 2 bronsstrigeler - Järnkrok - Alabastron - Bronsfibula - Blyremsa - 3 järnspikar 	Orsi 1912, 11 (bild på graven, fig. 10)
353	—	Kremering	Vuxen	ca. 90, ett antal monterade på blyramar	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel - 2 järnstift, ca 30 cm - Bronskrok 	Orsi 1912, 12 (bild på astragal med blyram, fig. 11)
359	Möjligtvis 500-t f.v.t.	<i>Cappuccina</i>	Två unga individer	6	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsberlock - Bronsfibula - Bronsspegel - Holpai (keramik?) - Lekane - Kylix - Lampa med handtag - Liten bägare 	Orsi 1912, 13 (bild på bronsberlocken, fig. 12)

					- Liten spade i brons - En järnspik	
401	—	“ <i>Nuda terra</i> ”	Vuxen	6	- Lekane - 2 paterae med bronsfolie	Orsi 1912, 15
440	—	<i>Cappuccina</i>	Ung vuxen, ungdom	25 på revbenen	—	Orsi 1912, 16
559	—	<i>Cassetta</i>	Litet skelett, oklar ålder	4 vid/runt halsen	- Lerfigur - Bronsstrigel	Orsi 1913, 7
564	—	—	Spädbarn	92	- 3 snäckskal - Elfenbenssyrsa - Järnfibula - Litet lerbord m. spår av färg - 2 lock (?)	Orsi 1913, 7 (bild på Elfenbenssyrsan samt lerbordet, fig. 6)
567	—	<i>Fossa</i>	Spädbarn	5	- Askos formad som en gås/and - Pelike - Ciborium (?) - 4 skal - 5 djurtänder - Aniletta	Orsi 1913, 8 (bild på keramik, fig. 6bis)
587	450-t f.v.t.	<i>Fossa</i>	Gammal kvinna	507 - varav 506 på locket till graven och en precis över huvudet i graven (Korrigerat till 507 astragaler i Elia & Carè 2004, 78)	-Två bronsspeglar - Cylindriskt handtag, möjligtvis till spegeln -Statyett/handtag i brons - Lekytos - 4 alabastron - Bronsspikar - Bronsdiadem (5) - Flertal “tazza” - Stamnos	Orsi 1913, 9 (bild på astragal på locket, fig. 9, bild på graven, fig. 10, bild på bronshandtaget, fig. 11)
622	—	<i>Fossa</i>	Kvinna	4 vid fötterna	- Lekytos - Litet fat - Statyett av kvinnlig dansare, antagligen handtag - bronsspegel, med fint handtag	Orsi 1913, 13 (bild på statyetten, fig. 14)
632	—	<i>Fossa</i>	—	114	- Bronsspegel m. dekorerat handtag (siren)	Orsi 1913, 17
677	ca. 650 f.v.t.	<i>Fossa</i>	—	15 vid fötterna (utanför graven?)	- Liten amfora - Liten glasamfora	Orsi 1913, 20 (bild på bronsfibulan, fig.

					<ul style="list-style-type: none"> - 6 lekytos (3 i graven, 3 ovanpå) - Bronsspegel - Bronsfibula - 30 glaspärlor (15 blå, 15 polykroma) - 5 bronskulor 	21)
687	Skiftet mellan 400- och 300-talen	<i>Cassetta</i>	—	10-tal	<ul style="list-style-type: none"> - 2 “tazza” - 5 alabastron - Amfora - bronshandtag till låda - Kanna 	Orsi 1913, 21 (bild på kannan, fig. 23)
704	Slutet av 500-mitten av 200-talen	<i>Fossa</i>	—	2 på bröstet	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel m. elfbenshandtag - Skyphos - 3 lekytos - 6 alabastron - Bronsring (kanske handtag) - “cordonato” i ben - Polykrom glasamfora - Spindel (spinnredskap) i ben - Getfot (?) - Bronsskaft - Strutsägg - Hönsägg - Fragment av relieftavlor - Keramik utanför graven 	Orsi 1913, 23 (bild på spindeln i ben, fig. 26)
709	500-t f.v.t.	<i>Fossa</i>	—	936 upplagda i fyra rader mellan höger hand och fot	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel m. järnhandtag - Keramikskärvor - Klotformad pyxis 	Orsi 1913, 25
737	400-talet	<i>Cappuccina</i>	Vuxen	244 ovanpå graven	<ul style="list-style-type: none"> - 3 alabastron - Bronsspegel - “Skål” i brons - Snäcka (mussla) med gångjärn - Liten cylindrisk låda - Askos - Liten form (ugnsform?) 	Orsi 1913, 25 (bild på “skålen”, fig. 30)
739	Ca. 500 f.v.t.?	<i>Fossa</i>	Vuxen	106 över hela graven, vissa med	<ul style="list-style-type: none"> - Kandelaber i järn och brons, med två tillhörande statyetter 	Orsi 1913, 26 (bild på kandelaber, fig. 31 och 33, bild på

				metallfyllning eller ramar. En stor på kandelabern	<ul style="list-style-type: none"> - alabastron - "Panna med långt handtag" - 2 stativbrännare i miniatyr - Pall i miniatyr - Vas i metall - 5 silverringar (fingerringar) - 5 bronskolor - Bronsspegel - Lekytos - Grov lerkolv med långt skaft? - formad som en caciocavallo-ost - Bronsnål - Pyxis i lera - 2 små bågare - Keramikskärvor - Fragment av stor kvinnlig terrakottabyst 	lerkolven, fig. 32, bild på stativbrännarna och en vas i metall (?), fig. 34)
749	300-350 f.v.t.	<i>Mezza botte</i>	—	5 vid högerfoten	<ul style="list-style-type: none"> - Spegel (brons?) - Lekytos - Olivbladskniv i järn - Pyxis - Pincett i järn - Keramikskärva 	Orsi 1913, 30 (bild på spegel, fig. 35, bild på en vas, fig. 36)
800	—	<i>Fossa</i>	Barn	94 på vänster sida	<ul style="list-style-type: none"> - Liten amfora - "tazza" m. lock - Liten patera - Askos - Mugg (boccaletto) - Relief? (l'aruletta fittile) - Ett hängsmycke format som ett hjärta - Ett snäckskal 	Orsi 1913, 33
826	—	<i>Fossa</i>	—	369 - 133 på höger sida, 84 på ena sidan av kroppen (?), 152 på vänster sida varav 12 var genomborrade och andra hade metallinlägg eller ram	<ul style="list-style-type: none"> - 2 skypos - Bågare - 5 bronsringar, varav en med järninlägg och en med silverinlägg - Hänge i brons - Spegel - 8 bronskolor - Fat - Kylix - Lekytos - Piguattino med koniskt lock (liten 	Orsi 1913, 33 (bild på spegeln, fig. 40, bild på Fatet, fig. 41)

					ask?)	
828	—	<i>Cappuccina</i>	—	172 från händer till fötter och på benen	<ul style="list-style-type: none"> - Ett litet fågelbad-ish? (l'elegante trapezoforo fittile in miniatura) - Alabastron - Hydria - Skål m. lock - Navelpatera? (patera ombelicata) - Kvinnlig lerstatyett - Liten bronsfibula 	Orsi 1913, 34 (bild på "fågelbadet", fig. 42)
849	—	<i>Cassetta</i>	Vuxen	114 på vänster sida, varav 13 karvade	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel - 2 bronsringar - Terrin med lock - "Tazza" med lock - Kanna - 2 alabastron - Ett möjligt sylskaft i bearbetat ben - Cylindriskt gångjärn i bearbetat ben? (una cerniera cilindrica) - Skål/kastrull med lock - 2 släta lock - Stamnos - Elfenbensduva, troligtvis prydnad till en järnfibula - Järnring - Bronsnål m. elfenbensinsatt huvud 	Orsi 1913, 37 (bild på elfenbensduva, fig. 51)
861	Möjligtvis slutet av 400-talet f.v.t.	<i>Cassetta</i>	Barn	5 vid vänsterhanden	<ul style="list-style-type: none"> - Skål - Amfora - 2 lekytor - Alabastron 	Orsi 1913, 38 (bild på alabastron, fig. 48)
865	Möjligtvis början av 400-talet f.v.t.	<i>Fossa</i>	— (Möjligtvis flicka baserat på fynd)	479 från höger hand och omger arm, axel, skalle, och slutar vid vänster axel, varav 10 med blyram	<ul style="list-style-type: none"> - Handtag i räfflat ben - Spegel m. fot av statyett - Lerdockor m. ledade lämmar - Stamnos - Scodellino - Scalpellino i järn - Scodellino - Alabastron - Hydria 	Orsi 1913, 38 (bild på spegeln, fig. 49, bild på en docka, fig. 50)
881	—	<i>Fossa</i>	Vuxen	19 vid högerfoten	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel, ovanligt dekorerad 	Orsi 1913, 40

922	—	<i>Cappuccina</i>	—	213 ovanpå graven, längs ena sidan	- Amfora - Kopp - “Tazzina” m lock - Lekytos	Orsi 1913, 44 (bild på amfora, fig. 57)
932	Möjligtvis 600-t f.v.t.	<i>Fossa</i>	— (Möjligtvis barn/flicka baserat på fynd)	176 längs hela sidan av kroppen	- Bronsspegel - Fragment av ledad docka - “Pateretta” - Fat? - Handtag i ben, räfflat - “Situlina”/hink - Vas m. bronsdetaljer	Orsi 1913, 44 (bild av “situlina”/hink, fig. 59)
942	—	<i>Fossa</i>	Spädbarn	15 längs kroppen	- 2 lekytos - Bärnstenspärla - Amfora i glas - Kanna - Kylix	Orsi 1913, 47
1013	—	<i>Fossa</i>	Ung man	1002 - 14 karvade vid höger fot, 829 runt benen, 159 ovanpå graven	- Bronskrok - Benspatel - Lekytos - 2 amforor	Orsi 1917, 103
1106	—	<i>Mezza botte</i>	Ung man	42 omkring kroppen	- 2 små fat - Strigel i brons - Kotyle - Amfora i glas - Liten “tazza” med lock	Orsi 1917, 106
1108	—	<i>Cappuccina</i>	—	114 - 56 längs höger sida, 58 längs vänster sida varav nästan alla var karvade/sågade (slipade?)	- 3 lekane - Lampa - Alabastron	Orsi 1917, 106
1149	Slutet av 500-t f.v.t.	<i>Fossa</i>	Ung man	64 längs sidan, varav 16 karvade	- Lekytos - Sköldpaddssköld med järnribbor - Järnspatel	Orsi 1917, 112
1241	—	<i>Cassetta</i>	Ung kvinna	4 på revbenen, varav 2 karvade	- Skypos - 2 “tazzoline” - Bombylios - Alabastron - Kylix - En tunn bronskiva, kanske en spegel - Runda bronsbitar, möjligtvis mynt	Orsi 1917, 116 (bild på ring, fig. 19)

					<ul style="list-style-type: none"> - En silverring - En liten lövkniv - Ett rör (ospec. material) - Ett bronsklot - En liten kon - En bärnstenspärla - En bronsspegel - En bronsskiva med hål i mitten (?) - Tre vita stenar i krita 	
1242	—	<i>Cappuccina</i>	Ungt barn	54 - 13 i det djupa fatet, 13 jämte kroppen till vänster, 20 på ett fat till höger	<ul style="list-style-type: none"> - Djupt fat - Liten "Aruletta" - Litet kokkärl - Skål - 3 lekane - Fat med fot - Liten vas - Stamnos - Fragment av lerfigur - 2 fat - Små vaser (leksaker?) <ul style="list-style-type: none"> - Amfora - 2 "holpai" - tallrik/fat - Lerfigur av Amor (hängsmycke) - Litet ben - Sax i järn - Stamnos 	Orsi 1917, 116 (bild på en lekane, fig. 20)
1308	—	<i>Fossa</i>	—	250 utspridda, varav två var mycket stora och vissa var brända	<ul style="list-style-type: none"> - Arkaisk kvinnomask - Järnkniv - Fågelben - Snäckskal - Liten mask - Amfora - Lekytos 	Orsi 1917, 117
1345	—	<i>Cappuccina</i>	Ungt barn, pojke	14 längs sidan av kroppen	<ul style="list-style-type: none"> - "Tazzolina" med lock - Fat - 4 dockor/figurer <ul style="list-style-type: none"> - En liten sittande lerdocka - En gammal kvinna - En gammal man - En dansande Silenus 	Orsi 1917, 118 (bild på dockorna, fig. 23)
1461	—	<i>Fossa</i>	—	9 på vänster sida av graven	<ul style="list-style-type: none"> - Bronsspegel m. statyett som handtag 	Orsi 1917, 126 (bild på bronsspegel, fig.

					<ul style="list-style-type: none"> - Kokkärl m. lock - Klotformad kanna - "Tazzina" - Alabastron - Skål - Bronsskopa - Lerfigur 	32)
1465	Möjligtvis början av 400-talet f.v.t. (490-470 f.v.t)	<i>Fossa</i>	Vuxen	11 vid fötterna	<ul style="list-style-type: none"> - 4 lekytos - 2 alabastron - 11 bronskolor - 3 fibulor i brons - 2 fibulor i järn - Bronsnål - Bronsring - Järnring 	Orsi 1917, 127 (bild på bronsföremål, fig. 33)
1490	Början-mittan på 400-talet (470-460 f.v.t)	<i>Fossa</i>	Vuxen	101 vid fötterna	<ul style="list-style-type: none"> - 13 lekytos - 3 vaser - 5 amfora - 2 amfora i glas - 2 Skypos - Gåsägg - Stamnos - Keramikskärvor - Kopp med lock - Silverring - Bärnstenspärla - 5 bronsringar - Bronsfibula - Bronsspegel 	Orsi 1917, 128 (bild på vaserna, fig. 34 och 35)
1501	—	<i>Mezza botte</i>	—	3	<ul style="list-style-type: none"> - Stor alabastron - Strigel 	Orsi 1917, 134
1515	—	<i>Fossa</i>	Vuxen	69 längs höger sida	<ul style="list-style-type: none"> - Skypos - 2 lekytos - Kylix - Liten behållare (hink?) med pip på sidan - Bronsspegel - Lekane - Ca. 10 koniska plattor/skivor - 2 silverringar (en hästskeformad och en med ögonformad infattning) - Bronsring (kanske lådhandtag) - Stamnos 	Orsi 1917, 135 (bild på en av ringarna, fig 41)
1642	—	<i>Fossa</i>	Barn	23 längs vänster	<ul style="list-style-type: none"> - 2 amforor 	Orsi 1917, 139 (bild

				sida	- Krater - Holpe - Pelike	på vaserna, fig. 47
1673	Ca. 450 f.v.t	<i>Fossa</i>	—	10 vid fötterna	- 2 bronsringar - Skål - Alabastron - Lekytos - Amfora - Järnspik - Kvinnlig lerfigur	Orsi 1917, 141
1676	400-tal f.v.t.	<i>Cassetta</i>	Vuxen	21 vid bröstet	- 3 järnspikar - Elfenbensföremål - 3 små skålar - Två brons händer (?) - Bronsring - Handtag i brons - 2 alabastron - Handtag i räfflat ben (möjligtvis till spegel)	Orsi 1917, 142 (bild på elfenbensföremålet, fig. 50, bild på ena brons handen, fig.51)

Bilaga 2

Tabellen nedan visar de gravar innehållande astragaler som hittades i Medma:

Grav	Datering	Gravtyp	Kön och ålder	Antal astragaler	Andra fynd i graven	Källhänvisning
61	—	Kremering	—	1	- Lackplatta? - Kylix/Kotyle - Vas - Fragment av figurer - Bronsstrigel	Orsi 1917, 50

Bilaga 3

Tabellen nedan visar de gravar innehållande astragaler som hittades i Lipara:

Grav	Datering	Gravtyp	Kön och ålder	Antal astragaler	Andra fynd i graven	Källhänvisning
274	335-280 f.v.t.	Kremering	—	8 (6 får, 2 gris. Brända)	- 2 olpe - Stor kopp - Liten "tazza" - Sfäriskt föremål i lera - 2 lampor	Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 93, 229.

					- Bronsstång - Guldring	
402	335-280 f.v.t.	Krater (Kremering)	—	5 (får, för spel)	- En stor krater - Halvsfäriskt lerlock - 2 små fat - Liten lekane - En gryta/kärl - Kylix - Ett litet lock	Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 142, 229.
408 bis.	335-280 f.v.t.	—	—	4 (får)	- 2 lekane, varav en innehållande astragalerna - Olpe - Lampa	Bernabó-Brea & Cavalier 1965, 146.

Bilaga 4

Tabellen nedan visar de gravar innehållande astragaler som hittades i Kaulonia:

Grav	Datering	Gravtyp	Kön och ålder	Antal astragaler	Andra fynd i graven	Källhänvisning
3	450-t f.v.t.	<i>Nuda Fossa</i>	Barn	5 på bröstkorgen	- Lekytos - Järnspik	Orsi 1914, 909
6	Möjligtvis 400-tal	<i>Nuda Fossa</i>	Barn	6 på bröstkorgen	- Alabastron - 6 lekytos - "Mugg med pip" (<i>boccaletto a beccuccio</i>)	Orsi 1914, 910
28	Övergång 500-400-t f.v.t.	<i>Nuda Fossa</i>	Barn (Pojke?)	10	- 5 Lekytos - 2 skypos - Stamnos - Keramikskärvor - Tvåskaftad kopp (<i>scodellino biansato</i>)	Orsi 1914, 916
69	400-t	Amfora (använd som en typ av kista)	Troligtvis barn	"Några"	- Amfora - 5-6 lekytos - Keramikskärvor	Orsi 1914, 926
93	—	<i>Fossa</i>	Barn, 6-7 år	45 längs med bröstkorgen, varav 4 karvade	- 3 lekytos - 2 stamnos - Lekane - 2 skypos	Orsi 1914, 929
96	—	<i>Nuda terra</i>	Barn	"Några"	- 2 järnspikar - Strigel i järn - Kopp	Orsi 1914, 930

					- Skypos	
130	—	<i>Nuda terra</i>	Barn	12 (“dussin”)	- Vas med pip - Kotyle	Orsi 1914, 935